

THE LOST ARK AND THE TEMPLE

REMEMBERING THE TEMPLE YEAR ROUND

Rabbi Efrem Goldberg
Tisha B'Av 5764
Source Materials

הַלְכוּת הַנְהַגַת אָדָם בַּבֶּקֶר סִימָן א

ה באר הגולה

הַלְיָהּ, שֶׁהַתְּפִלָּה שִׁיתְּפַלֵּל בְּאוֹתָן הַשְּׁעוֹת עַל הַחֲרָבָן וְעַל הַגְּלוּת רְצוּנָה: (ג) (ט) יִרְאוּ לְכָל יִרְא שְׂמִים (י) שִׁיחָא מִצַּר וְדוֹאָג עַל (יא) חֲרָבָן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ: ד' יָטוּב מְעַט תַּחֲנוּנִים (מ) (מ) בְּכֹנֶה מִהֲרֹבוֹת (יב) בְּלֹא כֹנֶה: ה' יָטוּב לּוֹמֵר (ט) (יג) פְּרִשֶׁת הַעֲקֵדָה וּפְרִשֶׁת הַמֶּן וְעֵשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת *וּפְרִשֶׁת עוֹלָה וּמִנְחָה (יד) (י) [נ] וּשְׁלָמִים (טו) וְחֻטָּאת וְאַשָּׁם: הִגָּה וְדוֹקָא בַּיַּחֲדָי מִמֶּר לּוֹמֵר עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרוֹת בְּכָל יוֹם, אֲבָל אֲסוּר

שְׁעָרֵי הַשּׁוּבָה

בְּאֵר הַיִּטֵּב

עֲלוּנוּ מִלְכוּתוֹ מִהֲרָה, עִישׁ: (מ) בְּכֹנֶה. עִבְהִיט. וְעֵין בְּשׁוֹבוֹת וְעַקֵּב חִיב סִי מַר, וּבְכַרְבֵי יוֹסֵף נִחַב שְׂרָאוּי לִקְבֵעַ עַת לְלַמֵּד בְּסַפְרֵי מוֹסֵר, כִּי כָל הַגְּדוּל כִּי, וּקְבֻלְתִּי כִּי תִבְלִין הַיְעָהִיר הוּא תוֹכַחַת מוֹסֵר מֵאִמְרוֹ תוֹרָה: [נ] וּשְׁלָמִים. עִבְהִיט. הַבִּיא קִשְׁיָה מִגִּי'א דְּהָא חֻטָּאת קוֹדֶמַת לְעוֹלָה. וּבְסַפֵּר דְּעַת קְדוּשִׁים נִחַב לְחַרְץ, וְחֻטָּאת מִלְכָּד הַכְּפָרָה בְּדָם אִיקָא וְנִמִּי אִכִּילַת בְּשָׂרָה. שְׂכָהֲנִים אִיכְלוּם וּבְעֵלִים מִתְּכַפְרִים, וְאִמְרוֹ תוֹרָה, בְּזִמְנָן שְׂכַחְמִיק קָנָם מִיִּבְחָ

מִשְׁנֵיֹת קוֹדֵם לְכָל דְּבָר, וְעִישׁ זֹכֶה לְנִשְׁמָה, כִּי מִשְׁנָה אוֹתוֹת נִשְׁמָה, וְאִם זָכָה לְחֻמַּת אֶמֶת, עַת הֵיחָא מִסְגֻלַת מָאד: (י) שִׁיחָא מִצַּר. אֲבָל הַתְּפִלָּה וְהַתּוֹרָה יֵחָא בְּשִׂמְחָה. סוּלַת בְּלוּלָה: (מ) בְּכֹנֶה. ר"ל, דְּמִי שִׁישׁ לוֹ אֲנָס וְאִינוּ יָכוֹל לְהֶאֱרִיךְ וּמִמְעַט בְּתַחֲנוּנִים וְאוֹמְרָם בְּכֹנֶה, נִחְשָׁב לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ כִּי כִמוֹ אוֹתוֹ שִׁישׁ לוֹ פְּנָאִי וּמֵאֲרִיךְ בְּתַחֲנוּנִים בְּכֹנֶה. מ"ב, וְכ"כ יֵד אֶהְרֵן. וְעִישׁ וּבְחֻשׁוֹבָת שְׁבוֹת וְעַקֵּב חִיב סִי

מַר, וְעֵין תּוֹסְפוֹת י"ט בְּמִסְכַּת אֲבוֹת פֶּרֶק ב' מִשְׁנָה טו. נִחַב בְּסַפֵּר (ט) פְּרִשֶׁת הַעֲקֵדָה. קִדְּם פְּרִשֶׁת הַקְּרִבָּנוֹת. וְיִוָּכַל לּוֹמֵר פְּרִשֶׁת הַעֲקֵדָה וּפְרִשֶׁת הַמֶּן אֶפְלוּ בְּשִׁבְתָּ, ע"ח, וְכ"כ בְּעַל שְׁמֵי יְדוֹת וְסֻלַּח בְּלוּלָה וּכְנֵה"ג, ע"ש. וְנִחַב הַבְּחִי פְּרִשֶׁת צוּ, שְׁאוּן דִּי בְּאִמְרֵיהּ, אֲלֵא בְּבֹאֵר הַפְּרִשָׁה וְיִכִּיר נְפִלְאוֹת ה'. וְכֵן פִּרְשׁ מ"ש כָּל הָאוֹמֵר תְּהִלָּה לְדוֹד ג"פ בְּכָל יוֹם מִבְּטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הָכָא: (י) וּשְׁלָמִים. וְאַחַר עוֹלָה וּשְׁלָמִים יֵאמֵר פְּרִשֶׁת נְסֻכִים, כִּי אֵין זָבַח בְּלֹא נְסֻכִים; אֲבָל חֻטָּאת וְאַשָּׁם אֵין טְעוּן נְסֻכִים. וְהַקְּשָׁה הַמִּיא, לְמָה כָּתַב הַבְּחִי לּוֹמֵר עוֹלָה וְכו', וְהוּא קִיּוּל חֻטָּאת קִדְּם לְעוֹלָה; וּמִשְׁבּוּ, וּמִתּוֹךְ תְּרוּצוֹ הַעֲלָה, כְּשִׁירֻעַ שְׁנַתְּחִיב חֻטָּאת יֵאמֵר חֻטָּאת קִדְּם, ע"ש. וּמְדַבְּרֵי שְׂאָר פּוֹסְקִים מְשַׁמְעַ דְּלְעוֹלָם יֵאמֵר עוֹלָה קִדְּם הַחֻטָּאת:

בְּאֵר הַלְכָה

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

מַה שִׁיכֵל, וְדוֹד הַמֶּלֶךְ ע"ה אָמַר: "הֵלֹא מִשְׁנָאֵךְ ה' אֲשָׁנָא וּבְחַקוֹמִיךְ אֲחֻקוֹטָא, מְחִלִּית שְׁנָאָה שְׁנֵאֲתִים וְגו'": * וּפְרִשֶׁת עוֹלָה, מִתְּחִלַּת יוֹקְרָא עַד יוֹאֵם מִן הַצֵּאֵן, וּפְרִשֶׁת מִנְחָה, מִן יוֹנֵפִישׁ עַד יִתְקַרְבֵי, וְאִם יֵשׁ לוֹ פְּנָאִי, יִקְרָא גַם בְּפְרִשָׁה צוּ מִן יְזוּאֵת תּוֹרַת הַמִּנְחָה: עַד יִקְרָשׁ. (שְׂמִי"ח) וְכֵהֵן יוֹסִיף פְּסוּק יִזְכַּל מִנְחָת כֵּהֵן כְּלוּל תְּהִיָּה, וּפְרִשֶׁת שְׁלָמִים, מִן יוֹאֵם וְכַח שְׁלָמִים עַד יוֹאֵם מִן הַצֵּאֵן, וּבְפְרִשֶׁת צוּ, מִן

(יא) וְנִחַב בְּחֻמַּלְהָ יֵהִיָּה בְּאִתְּנַחְתָּא, וְיִזְכָּה אֲמוּנַתְךָ בְּלִי הַפְּסֵק, וְהוּא מִן הַכְּתוּב "חֲדָשִׁים לְבָקָרִים וְגו'". שֶׁהַקְּדוּשָׁה בְּרוּרָה הוּא מְקִים אֲמוּנָתוֹ לְהַחֲזִיר וְשִׁמּוֹת הַמְּסַקְרִים בַּבֶּקֶר, וְאֵין צָרִיךְ לִזְה נְטִילַת יָדִים וְאַף אִם יָדִיו מְטֻנְפוֹת, כִּי אֵין מְזַכֵּיר בְּזֶה הַנְּסָח לֹא שֶׁם וְלֹא אֲסוּר, וּמְכַל מְקוּם לְלַמֵּד (יג) נִרְאָה דְּאֲסוּר קִדְּם שְׁנֵטֵל יָדָיו, וְכִלְאוּ הַכִּי אֲסוּר קִדְּם בְּרִכַּת הַתּוֹרָה. וְעֵין לְעִיל

סוּף שְׁעִיר־קֶטֶן כ: ג (ט) רְאוּי לְכָל זָכוֹ, וְהַמְּקַבְּלִים הָאֲרִיכוּ מָאד בְּגֵדֵל מְעֻלַת קִימַת חֻצוֹת כִּי רַבָּה הִיא, וְכַבֵּר נִדְפַס בְּסִדּוּרִים סָדֵר הַהֲנַהֲגָה עַל־פִּי כְּתָבֵי הָאֲרִי"ו וְל. וְזִמְנָן חֻצוֹת (יג) הוּא תְּמִיד בְּאִמְצָעוֹת הַלְיָהּ מִמֶּשׁ בְּכָל מְקוֹם, וְאֶפְלוּ בְּלוּלוֹת הָאֲרִיכוֹת אוֹ הַקְּצָרוֹת, וְהִיא י"ב שְׁעוֹת אַחַר חֻצֵי הַיּוֹם, וְהַעֲת לְהַתְּאוּנָן עַל הַחֲרָבָן (יד) נִכְוֵן יוֹתֵר שִׁיחָה קִדְּם חֻצוֹת מְעַט, וּמִחֻצוֹת וְאִילָךְ וְעַסֵּק בְּתוֹרָה, וּבְסוּף הַלְיָהּ (טו) וְכַבֵּשׁ צָרְכֵי, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אוֹ 'שְׂמִרִים לְבַקְרֵי, וְאִם הוּא קְרוֹב לְהִנְיַח הַמִּמָּה (טו) יֵאמֵר הַמְּזַמְרִים לְכָד וְיִדְלַג הַקִּינּוֹת וְאַחֲרֵיכֶן יֵאמֵר 'שְׂמִרִים לְבַקְרֵי, וְאַחַר הַחֲקוּן שְׁעוֹר מִשְׁנֵיֹת קוֹדֵם לְכָל דְּבָר, וְאִם זָכָה לְחֻמַּת הָאֶמֶת, עַת הֵיחָא מִסְגֻלַת מָאד. הַאֲחֲרוּנִים קְבִלוּ: מ'שְׂכָבִי עַד 'קוּמִי, הִינּוּ מְשֻׁבְּעוֹת שְׂאוֹמְרִים 'שְׂכָבִי עַד חֲשֻׁעָה בְּאֵב שְׂאוֹמְרִים 'קוּמִי, אֵין צָרִיךְ לְקוֹם בְּלוּלָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מ'ט"ו בְּאֵב עַד ט"ו בְּאֵר יָקוּם, וְהַנְּהַגִּים עַל־פִּי קְבִלָּה סוֹבְרִים שְׁצִירָךְ לְקוֹם תְּמִיד, חֲבִירוֹהַ שְׁנַתְּחַבְרוּ יַחַד לּוֹמֵר חֲקוּן חֻצוֹת בְּצַבּוֹר אֵין לְמַנְעָם, וְאַרְבַּעַה, 'בְּרַב עִם הַדָּת מִלְכָּךְ, יָטוּב יוֹתֵר שִׁימְרוּ אֵת הַחֲקוּן בְּבִית־הַנְּסָח מִשִּׂיאֲמֵרוֹהוּ בְּחִדָּר הַסְּמוּךְ לוֹ, דְּבִית־הַכִּנְסַת קְרִישׁ טְפִי, וְגַם שִׁיחָה מְעֻשְׂרָה הִרְאִשׁוּנִים, וְצָרִיךְ בִּיחּוּר לְהִנְהַר מָאד מָאד מִשִּׂיחַת חֲלִין בְּנְעוּרָם בְּלִילָה, וְמִי (יז) שְׁאוּנֵי יָכוֹל לְהִשְׁכִּים קִדְּם אוֹר הַבֶּקֶר, מִחֻמַּת שֶׁהוּא חֲלַשׁ בְּטַבְעוֹ אוֹ שֶׁהוּא יוֹרֵעַ בְּעֻצְמוֹ שְׁאֵם יָקוּם בְּאִשְׁמֵרַת יִישׁוּן פְּעַת הַתְּפִלָּה, מוּטָב לִישׁוּן כָּל הַצָּרָךְ, וּמְכַל מְקוֹם (יח) יֵהִיָּה זְהִיר מָאד לְקוֹם שְׁעָה וּלְפָחוֹת חֻצֵי שְׁעָה קִדְּם קְרִיאַת הַשְּׂמֵשׁ לְבִית־הַכִּנְסַת, כְּדִי שִׁיחָה יוּכַל לְהִכִּין עֻצְמוֹ לְהַתְּפַלֵּל בְּצַבּוֹר וּבְנִקְיָה: (י) שִׁיחָא מִצַּר. אֲבָל הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה (יט) יֵהִיָּה בְּשִׂמְחָה: (יא) חֲרָבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּתַב שְׁלִי"ה, שְׁבַכְל סְעוּדָה יֵאמֵר 'עַל נְהָרוֹת בְּכָל, וּבְשִׁבְתָּ (כ) וְכֵן בְּיָמִים שְׁאוּן אוֹמְרִים בְּהֵם תַּחֲנוּן יֵאמֵר שִׁיר הַמְּעֻלּוֹת בְּשׁוֹב ה' וְגו'. וְהַעֲקֵר שִׁירֵךְ מִה קְאָמֵר, (כא) וְאַחַר כִּנּוֹת הַלֵּב הֵן הַדְּבָרִים: ד' (יב) בְּלֹא כֹנֶה, אֲבָל אִם הַפְּרָכָה כֵּן גַּם יִכְוֵן הַפְּרָכָה יוֹתֵר טוֹב, וְאִם הַמְּמַעַט (כב) יֵשׁ לוֹ אֲנָס וְאִינוּ יָכוֹל לְהֶאֱרִיךְ, אוֹ שֶׁהוּא מְשַׁעַר בְּעֻצְמוֹ (כג) שְׁאֵם וְאִרְיָךְ לֹא יֵהִיָּה יוּכַל לְכַוֵּן, וּמִמְעַט בְּתַחֲנוּנִים וְאוֹמְרָם בְּכֹנֶה, נִחְשָׁב לְפָנֵי הַשֵּׁם וְיִתְכַרֵּךְ כִּמוֹ אוֹתוֹ שִׁישׁ לוֹ פְּנָאִי וּמֵאֲרִיךְ בְּתַחֲנוּנִים בְּכֹנֶה; וְעַל זֶה שְׁנִינּוּ: אַחַד הַפְּרָכָה וְאַחַד הַמְּמַעִיט וּבְלִבְדֵי שִׁיכּוֹן לְכָד לְשָׂמִים, וְכֵן (כד) לְעֵנֵן תְּלַמּוּד תּוֹרָה הַעֲנֵן כֵּן, כִּי הַכֵּל תְּלוּי לְפָנֵי הַשֵּׁם וְיִתְכַרֵּךְ אִם עוֹשֶׂה כָּל אֲשֶׁר בְּכַחוֹ לְעֵשׂוֹת, וְמִי שֶׁהוּא בְּעַל תּוֹרָה וְיֵשׁ לוֹ לֵב לְהִכִּין וְלַלְמַד, (כה) יָכוֹל לְמַנֵּעַ מִלּוֹמֵר הַרְבֵּה חֲתוּנוֹת וּבְקִשׁוֹת הַנְּדַפְסוֹת בְּסִדּוּרִים, וְטוֹב יוֹתֵר שִׁילְמַד בְּמִקּוּמָם, (כו) וְצָרִיךְ הַאֲדָם לְקַבֵּעַ לוֹ עַת לְלַמֵּד סְפָרִי מוֹסֵר בְּכָל יוֹם וְיוֹם, אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה, כִּי הַגְּדוּל מִתְּכַבֵּר, יִצְרוּ גְדוּל הַיָּמֵנוּ; וְתִבְלִין הַיִּצֵּר הַרַע הוּא תוֹכַחַת מֵאִמְרוֹ תוֹרָה, ה' (יג) פְּרִשֶׁת הַעֲקֵדָה, (יז) קִדְּם פְּרִשֶׁת הַקְּרִבָּנוֹת, וְיָכוֹל לּוֹמֵר פְּרִשֶׁת הַעֲקֵדָה וּפְרִשֶׁת הַמֶּן אֶפְלוּ בְּשִׁבְתָּ, וְאֵין דִּי בְּאִמְרֵיהּ, (יח) אֲלֵא שִׁיחְבוּנָן מַה שֶׁהוּא אוֹמֵר וְיִכִּיר נְפִלְאוֹת ה'; וְכֵן מַה שְׂאִמְרוּ בְּגִמְרָא: כָּל הָאוֹמֵר תְּהִלָּה לְדוֹד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם מִבְּטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הָכָא, גַּם יִכְוֵן בְּאִפְסוֹן זֶה, וְטַעַם לְאִמְרֵיהּ כָּל זֶה, (כט) כִּי פְּרִשֶׁת עֲקֵדָה כְּדִי לְזַכֵּר זְכוּת אֲבוֹת בְּכָל יוֹם, וְגַם כְּדִי לְהַכְנִיעַ יִצְרוֹ כִּמוֹ שְׂמֵסֵר וְצַחֵק נִפְשׁוֹ; וּפְרִשֶׁת הַמֶּן, כְּדִי שִׁיחָמִין שְׂכָל מוֹזוּנְתוֹי בְּאֵין בְּהַשְׁגָּה פְּרִשִׁית, וּכְדֻכְתִּיב "הַמְּרַבָּה לֹא הַעֲדוּךְ וְהַמְּמַעִיט לֹא הַחֲסִיר", לְהוֹרוֹת שְׁאוּן רַבּוּי הַהַשְׁתַּדְּלוֹת מוֹעִיל מְאוּמָה, וְאִיתָא בִּירוּשְׁלַיִם בְּרַבּוֹת: כָּל הָאוֹמֵר פְּרִשֶׁת הַמֶּן, מִבְּטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִתְמַעֲטוּ מוֹזוּנְתוֹי, וְעֵשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת, כְּדִי שִׁיזְכֵּר בְּכָל יוֹם מְעַמֵּד הַר סִינַי וְיִתְחַזַּק אֲמוּנָתוֹ בְּה', וּפְרִשֶׁת הַקְּרִבָּנוֹת, דְּאִמְרִינוּן בְּמִנְחוֹת: זֹאת תּוֹרַת הַחֻטָּאת, כָּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרַת חֻטָּאת כָּאֵלוֹ הַקְּרִיב חֻטָּאת וְכו': (יד) וּשְׁלָמִים, וְהוּא הַדָּת (ל) פְּרִשֶׁת תּוֹרָה, דְּגַם הִיא בְּכָלֵל שְׁלָמִים, וְאַחַר עוֹלָה וּשְׁלָמִים וְתוֹרָה (לא) יֵאמֵר פְּרִשֶׁת נְסֻכִים, כִּי אֵין זָבַח בְּלֹא נְסֻכִים, אֲבָל חֻטָּאת וְאַשָּׁם אֵין טְעוּן נְסֻכִים: (טו) וְחֻטָּאת, עֵין בְּמִגְוֵן־אֲבָרָהָם שְׂכַתְּכָ, דָּאֵם יוֹרֵעַ שְׁנַתְּחִיב חֻטָּאת יֵאמֵר פְּרִשֶׁת חֻטָּאת קִדְּם, וּמְדַבְּרֵי שְׂאִרֵי פּוֹסְקִים לֹא מְשַׁמְעַ כֵּן:

שְׁעָרֵי הַצִּיּוֹן

(יא) שְׁעָרֵי־הַשּׁוּבָה: (יב) אֹר וְרוּעַ: (יג) שְׁעָרֵי־הַשּׁוּבָה וְאֲרָצוֹת־הַחִיּוֹם וְשְׂאָר הַרְבֵּה אֲחֲרוּנִים, דְּלֹא מְגִינְאֲבָרָהָם: (יד) מ"מ וְאֲרָצוֹת־הַחִיּוֹם: (טו) מְגִינְאֲבָרָהָם וְאֲרָצוֹת־הַחִיּוֹם: (טז) אֲרָצוֹת־הַחִיּוֹם, וְהַשְּׂאָר הוּא מְבָאֵר הַיִּטֵּב וְשְׁעָרֵי־הַשּׁוּבָה: (יז) אֵלֶּיָּהּ דְּבָה וּפְרִי־מִגְדִּים: (יח) חִיִּיאֲדָם: (יט) אֲחֲרוּנִים: (כ) פְּרִי־מִגְדִּים: (כא) מְגִינְאֲבָרָהָם: (כב) אֲחֲרוּנִים וְאוֹר וְרוּעַ הַגְּדוּל: (כג) ט"ו: (כד) בְּאֵר הַיִּטֵּב וְאוֹר וְרוּעַ: (כה) לַחַם חַמּוּדוֹת וְאוֹר וְרוּעַ: (כו) בְּרַכִּי־וּסֵף וְחִיִּיאֲדָם בְּהַלְכוֹת יוֹם־הַכְּפֻרִים, עֵין שֶׁם שְׂכַתְּכָ שֶׁהוּא יוֹתֵר חִיּוֹב מִלְמוּד מִשְׁנֵיֹת: (כז) בְּאֵר הַיִּטֵּב: (כח) מְגִינְאֲבָרָהָם: (כט) ט"ו: (ל) וְדִיאֲפִרִים: (לא) מְגִינְאֲבָרָהָם:

~~אמר רב הונא - Rav Huna said: - נפלה חוור ובונה אותה - If [a house] in the courtyard collapsed, one may rebuild it as it was before, with ledges and balconies extending from it.^[12]~~

~~Rav Huna's ruling is challenged. מתיבי - [The scholars of the academy] pointed out a contradiction: אין מטידין ואין מכיירין ואין מפיחין בזמן הזה - WE MAY NOT PLASTER a wall WITH LIME, NOR ORNAMENT^[14] OR PAINT^[15] it IN OUR TIMES (i.e. in the post-Temple era). לקח חצר - מסוידה מכוורת מפיחת - MASONRY OF COURTYARD houses are already PLASTERED WITH LIME, ORNAMENTED or PAINTED, (THE COURTYARD) RETAINS ITS STATUS^[16] - הרי זו בחוקתה - But if [a wall OR HOUSE] in the courtyard COLLAPSED, ONE MAY NOT REBUILD IT as it was before. Rather, one must leave its walls unornamented and unpainted; nor may he plaster them with lime. Thus, we see that a wall does not retain its prior status if it collapses and is rebuilt, contrary to Rav Huna's ruling.^[17] - ?~~

~~The Gemara answers: איסורא שאני - Prohibitory law differs from monetary law. While prior status is of no avail in cases of prohibitory law [so ruled the Baraisa, which spoke of prohibitions for the post-Temple era], it is controlling in cases of monetary law [as indicated by Rav Huna's ruling].^[18]~~

~~The Gemara clarifies the current prohibition against plastering the walls of a house with lime: לא יסור אדם את - The Rabbis taught in a Baraisa: הנו רבנן - ONE MAY NOT PLASTER the walls of HIS HOUSE WITH LIME in the post-Temple era. ואם עירב בו חול או תבן מותר - BUT IF HE MIXED SAND OR STRAW WITH [THE LIME], [PLASTERING] IS PERMITTED.^[19] ר' יהודה אומר - R' YEHUDAH SAYS: עירב בו חול - IF HE MIXED SAND WITH IT, [THE MIXTURE] IS VERY STRONG PLASTER AND IT IS PROHIBITED for use~~

as a building material.^[20] תבן מותר - But if he mixed STRAW with the lime, [PLASTERING] IS PERMITTED.^[21]

בשחרב הבית - The Rabbis taught in a Baraisa: הנו רבנן - WHEN THE TEMPLE WAS DESTROYED THE SECOND TIME,^[22] שלא לאכול - MANY JEWS BECAME ASCETICS - רבו פרושין בישראל - and resolved NOT TO EAT MEAT AND NOT TO DRINK WINE, as an expression of mourning for the destruction of the Temple. קשר ושלא לשתות יין - Seeking to dissuade them, R' YEHOSHUA ENGAGED THEM in conversation. אמר להן - HE SAID TO THEM: מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם - MY SONS! בני - FOR WHAT [REASON] DO YOU NOT EAT MEAT OR DRINK WINE?

The ascetics replied: They said to him: How can you ask such a question?! Shall we, then, eat meat? נאכל בשר - אמרו לו שמתנו מקריבין על גבי - THEY SAID TO HIM: Why, THEY USED TO OFFER UP [MEAT] ON THE ALTAR in the Temple as part of the sacred sacrifices, ועבשיו בטל - AND NOW IT IS NO MORE, for the Temple has been destroyed. Is it proper that we should enjoy meat while the sacred Altar is deprived of it? Certainly not! נשתה יין - Similarly, SHALL WE DRINK WINE? They used to pour wine on the altar as part of the Temple service, ועבשיו בטל - AND NOW IT IS NO MORE. Is it proper that we enjoy wine while the sacred Altar cannot? Certainly not!

R' Yehoshua countered: אם כן לחם לא נאכל - [R' YEHOSHUA] SAID TO THEM: IF SO, WE SHOULD NOT EAT BREAD, שכבר בטלו מנחות - FOR THE MEAL OFFERINGS that were offered on the Altar ARE likewise NO MORE!^[23] אפשר בכירות - The ascetics agreed that, indeed, it was proper to abstain from bread. Reasoning that bread is not a necessity of life, they proposed: IT IS POSSIBLE to subsist ON FRUIT.^[24]

NOTES

12. It is assumed that initially the ledges and balconies were extended legally, i.e. that the wall was drawn back from the street. Hence, the buyer has a legal right to extend again the ledges and balconies (see *Tosafos*).

13. All of the practices listed here were proscribed as an expression of mourning for the Temple (*Rashbam*). Any embellishment not necessary for structural purposes, but which is done only for aesthetic reasons, is proscribed (*Meiri*). However, a Baraisa cited below narrows the first prohibition to instances where the whole house is plastered with lime. If an area of one *amah* square is left unplastered, it is permissible to plaster the rest of the house (*Tur Orach Chaim* 560). *Rambam's* view on this differs; see *Beis Yosef*, *Bach* and *Mishnah Berurah* there.

14. With figures and patterns that are impressed in the plaster (*Rashbam*).

15. With pictures or forms that are painted on the walls (*Rashbam*).

16. The lime, ornaments or paint need not be removed.

17. The Gemara initially assumes that the prohibition covers only houses built after the destruction of the Temple. Hence, if one purchased a house he need not remove the lime or decorations, since it is assumed that the house was built prior to the Temple's destruction and the lime and decorations were applied legally. However, this assumption only prevents the removal of already existing lime. If a house collapsed and the question is now whether to apply lime anew, the assumption is not valid, and one must consider that perhaps the house was built after the Temple's destruction and that the lime was applied illegally. Thus, its reapplication is forbidden.

The Gemara now draws an analogy to the issue discussed by Rav Huna - whether we allow one to re-extend ledges when one rebuilds a collapsed wall. That is just as we do not assume that lime was applied

18. The Gemara now retreats from its initial position and asserts that in the case of prohibitory law prior status is not valid; a house built in the pre-Destruction era, too, may not be plastered anew in the post-Temple era. The prohibition against plastering a house rebuilt in post-Temple days is not, as previously thought, due to a consideration that perhaps the house was initially built and plastered in the post-Temple era. Thus, this law does not contradict the ruling made by Rav Huna regarding monetary law, i.e. that one may re-extend ledges when rebuilding a wall that had collapsed. In that case Rav Huna ruled that we should assume that the extension was initially made legally, and allowed the re-extension (*Tosafos*; cf. *Ritva*).

[The difference between prohibitory law and monetary law in this instance is not intrinsic to these two genres of law; rather, it is due to the individual natures of the specific laws under discussion.]

19. The sand or straw diminishes the whiteness of the lime, and renders plastering permissible (*Rashbam*).

20. Since the loss of whiteness is offset by an enhancement of the lime's strength, plastering is prohibited (*Rashbam*).

21. Since the loss of whiteness is not offset by an enhancement, plastering is permitted even according to R' Yehudah.

22. *Ben Yehoyada* explains that prophets had forewarned the people about the destruction of the first Temple, but explicitly promised that it would be rebuilt within a century, as indeed it was. Since the people knew that the period of desolation would be relatively short lived, they did not enact measures of self-denial in mourning for the Temple. However, no prophet stepped forward after the second destruction to promise a speedy redemption. Thus, many feared - correctly, as it turned out - that the Temple site might remain desolate for centuries. As a result, many people felt it proper to enact measures of self-denial to express their mourning

23. The various meal offerings consisted of flour mixed with oil or water

R' Yehoshua again countered:

שִׁכְבָּר – But WE SHOULD NOT EAT FRUIT either, פִּירוֹת לֹא נֹאכְל – FOR now that the Temple has been destroyed, THE “FIRST FRUITS” ARE NO MORE,^[25] and it is not proper that we enjoy fruit while the Temple cannot. אִפְשָׁר בְּפִירוֹת אֲחֵרִים – The ascetics agreed that, indeed, it was proper to abstain from eating those species that had been offered as “first fruits.” Nevertheless, they proposed: IT IS still POSSIBLE to subsist ON OTHER types of FRUIT, i.e. those species that were not brought as “first fruits.”^[26]

R' Yehoshua delivered the coup de grace:

מֵיִם לֹא נֹשְׂתָה – He said to them: But according to your reasoning, WE SHOULD NOT DRINK WATER either, שִׁכְבָּר בְּטֵל נִיסוּךְ הַמַּיִם – FOR THE WATER LIBATION IS NO MORE,^[27] and it is not proper that we enjoy water while the Temple cannot. שְׁתָּקוּ – [THE ASCETICS] WERE SILENT, for they realized that it is impossible to live without water,^[28] and that R' Yehoshua had demonstrated the impossibility of abstaining from every type of food or drink that had been used in the Temple.

R' Yehoshua then instructed the ascetics how to mourn for the Temple:

[R' YEHOSHUA] SAID TO THEM: כִּנִּי – MY CHILDREN! בּוֹאוּ וְאֹמַר לָכֶם – COME here AND I WILL EXPLAIN TO YOU the proper way to mourn for the Temple. שִׁכְבָּר נִגְזְרָה גְזֵרָה – NOT TO MOURN AT ALL IS IMPOSSIBLE, אִפְשָׁר – FOR THE DECREE of destruction HAS BEEN PROMULGATED,^[29] and we must mourn for the catastrophe in some manner. אִפְשָׁר – AND TO MOURN EXCESSIVELY IS also IMPOSSIBLE, שֵׂאִין גּוֹרְרִין גּוֹיְרָה עַל הַצְּבוּר – FOR WE MAY NOT IMPOSE A DECREE UPON THE PUBLIC AND TO ROBBER THE MAJORITY OF THE PUBLIC IS ABLE TO COMPLY WITH [THAT DECREE],^[30] דְּכָתוּב: בְּמֵאֲרָה אַתֶּם נֶאֱרִים – AS IT IS WRITTEN: YOU ARE CURSED WITH A CURSE, YET YOU ROB ME, THE ENTIRE NATION.^[31] אִלָּא כֵּן

– RATHER, THUS SAID THE SAGES: The proper way to mourn for the Temple is that when אָדָם אֵת בֵּיתוֹ בְּסִיד – A MAN APPLIES PLASTER TO HIS HOUSE, וּמְשִׁיר בּוֹ דָּבָר מוּעָט – HE SHOULD LEAVE A SMALL [AREA] OF IT unplastered.

The Gemara momentarily digresses to provide a clarification of this instruction:

אָמַר רַב יוֹסֵף – And how much should be left unplastered? וְכַמָּה – And how much should be left unplastered? אָמַר רַב יוֹסֵף – Rav Yosef said: An area of [one] *amah* by [one] *amah*.^[32] אָמַר רַב חֲסִדָּא – Rav Chisda said: כּוֹנֵן הַפֶּתַח – The proper location of the unplastered area is opposite the door.^[33]

The Gemara resumes its account of R' Yehoshua's instructions: וּמְשִׁיר – A MAN MAY PREPARE A MEAL, עוֹשֶׂה אָדָם כֵּל צְרִיכֵי סְעוּדָה – BUT HE SHOULD LEAVE OUT SOME SMALL PART, i.e. one item on the menu.

The Gemara seeks a clarification:

מָאי הֵיא – What is [an example] of such an item?

The Gemara answers:

אָמַר רַב פַּפּוּא – Rav Pappa said: A pie of fish hash.^[34]

R' Yehoshua teaches a third way to mourn for the Temple: עוֹשֶׂה אִשָּׁה כָּל תְּכֵשִׁיטָהּ – A WOMAN MAY APPLY ALL OF HER usual ADORNMENTS, וּמְשִׁירָתָהּ דָּבָר מוּעָט – BUT SHE SHOULD OMIT SOME SMALL [ADORNMENT].^[35]

The Gemara seeks a clarification:

מָאי הֵיא – What is [an example] of such an adornment?

The Gemara answers:

אָמַר רַב בַּת צְרָעָא – Rav said: The hair on her temple.^[36]

R' Yehoshua provides a Scriptural basis for instituting these practices as expressions of mourning for the destruction of the Holy Temple:

– שֵׂאִין אֶתְּכֶם יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמֵינֵי תְּרִבְקָ לְשׁוֹנֵי לְחֵי גּוֹי –

NOTES

25. Exodus 23:19 and Deuteronomy 26:1-11 mandate that each year, between the festivals of Shavuot and Succos, every Jewish farmer in Eretz Yisrael bring a gift of “first fruits” to the Temple. These were the first ripenings of his wheat, barley, grape, fig, pomegranate, olive and date harvests. After placing them before the Altar and reciting the Biblical passage of the “first fruits” (Deuteronomy 26:5-10), he presented them to the Kohanim. When the Temple was destroyed, the offering of “first fruits” was discontinued.

26. I.e. any fruits other than the seven species listed in the preceding note. Since these other fruits are never offered in the Temple, there was no reason to abstain from eating them after the Temple was destroyed.

27. The Mishnah (*Succah* 42b) teaches that on each of the seven days of Succos, water was ceremoniously poured on the Altar in the Temple (see Gemara there 48a-b for a description of the service). In *Rosh Hashanah* (16a) the Sages teach that the purpose of this ceremony was to entreat God for a favorable judgment concerning rainfall for the coming year.

28. Although, strictly speaking, it is possible to abstain from water and instead drink the juice of permitted fruits, such a severe abstinence was considered too difficult even for the ascetics (*Tosafos*).

29. I.e. the destruction of the Temple and of Jerusalem, decreed by Heaven, has occurred (*Rashbam*).

Alternatively, the decree to mourn for the Temple has already been issued by the Sages (*Rashash*; see *Maharsha*).

30. And to require the entire Jewish people to abstain from such basic foods as bread, meat and wine would be to impose an intolerable burden on the majority of Jews.

31. Malachi 2:9. God, through the prophet Malachi, censures the Jewish

the storehouse, that there may be food in My house. . . The prophet records that the Jews accepted with a curse their obligation to bring all the prescribed agricultural offerings to the proper storehouse in the Temple from where it would be distributed to the recipients – i.e. to the Kohen or the Levi (see *Nechemiah* 10:38-40). That is, the entire Jewish people pronounced a curse upon anyone who did not fulfill these obligations. Nevertheless, the people did not act properly, but kept the food for themselves, thereby “robbing” God. They were therefore subject to the curse that they had pronounced upon themselves.

The point here is that “the entire nation” pronounced the curse, and most probably they would not have agreed to do so if they felt they could not meet their responsibilities. Thus, from here we learn that a decree is not binding unless a majority of the nation can tolerate it [for in halachah a majority has the force of the entirety, *(רובו ככולו)* (*Rashbam*).

32. An *amah* is 22.8 inches/58 cm. (*Chazon Ish*), or 19.9 inches/48 cm. (*R' A.C. Naeh*).

33. I.e. on the wall a person faces when he enters the house (*Mishnah Berurah* 560:3; see *Shaarei Teshuvah* there).

34. A dish consisting of fish fried in its own oil and flour (*Rashbam*), or cooked in flour and vinegar (*Aruch* *הרשת*).

35. *Ben Yehoyada* explains that R' Yehoshua's three examples are symbolic of three features lost with the destruction of the Temple: Leaving part of the house unplastered recalls the destroyed House, the Temple building itself; withholding a dish from the dinner table recalls the destroyed Altar, where foodstuffs were offered as sacrifices; and omitting an adornment recalls the priestly vestments, which are considered the Kohen's adornments.

36. It is a sign of mourning for a woman to let the hair on her temples

FOR IT IS STATED:^[37] IF I FORGET YOU, O JERUSALEM, MAY MY RIGHT HAND WITHER! MAY MY TONGUE CLEAVE TO THE ROOF OF MY MOUTH if I do not remember you, if I do not set Jerusalem above my highest joy!

The Gemara asks:

“על ראש שמחתיו” מאי? – What is the meaning of if I do not set Jerusalem above my highest joy?

The Gemara answers:

זה אפר מקלה שבראש חתנים – אפר רב יצחק – Rav Yitzchak said: This refers to ashes^[38] that are placed on the heads of bridegrooms at their weddings as a sign of mourning for the destruction of Jerusalem and the Temple.^[39]

A clarification is sought:

היכא מנח – אפר ליה רב פפא לאביו – Rav Pappa said to Abaye: Where exactly on the head does [the bridegroom] place [the ashes]?

The Gemara answers:

במקום תפילין – Abaye answered: In the place where the head tefillin are worn, שנאמר: לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת – אפר – as it is stated: To appoint for the mourners of Zion, to give them adornment in place of ashes.^[40]

R' Yehoshua's final words:

וְכֵן הַמֵּתְאָבֵל עַל יְרוּשָׁלַיִם – AND WHOEVER MOURNS FOR JERUSALEM – וְזָכָה וְרָוָה בְּשִׂמְחָתָהּ – WILL MERIT TO WITNESS ITS reconstruction and the attendant REJOICING, שנאמר: שמחו – את ירושלים וגו' – AS IS STATED: REJOICE WITH JERUSALEM ETC.^[41]

Another Tanna echoes the sentiments of R' Yehoshua:

אמר ר' ישמעאל בן אלישע – It was taught in a Baraisa: – הניא –

R' YISHMAEL BEN ELISHA SAID: EVER SINCE THE DAY THE HOLY TEMPLE WAS DESTROYED, דין הוא – שגזזר על עצמנו – IT WOULD BE PROPER THAT WE DECREE UPON OURSELVES – שלא לאכול בשר ולא לשתות יין – NOT TO EAT MEAT AND NOT TO DRINK WINE, as a sign of mourning for the Temple and Jerusalem. – אלא אין גזזרין גזירה על הצבור – HOWEVER, WE NEVER IMPOSE A DECREE UPON THE PUBLIC יכולין – UNLESS THE MAJORITY OF THE PUBLIC IS ABLE TO COMPLY WITH [THAT DECREE], and most Jews are not able to abstain from meat and wine. ומיום שפשטה מלכות הרשעה שגזזר – AND, similarly, EVER SINCE THE DAY THE WICKED KINGDOM (i.e. the Roman Empire) THAT DECREES UPON US EVIL AND HARSH DECREES EXTENDED its dominion over the Jewish people, ומבטלה ממנו תורה ומצות – AND DEPRIVES US OF the opportunity to study TORAH AND observe the COMMANDMENTS, ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן – AND, furthermore, DO NOT ALLOW US TO ATTEND CIRCUMCISONS,^[42] ואמר לה לישוע – AND SOME SAY REDEMPTIONS OF THE FIRSTBORN,^[43] דין הבן – IT WOULD BE PROPER THAT WE DECREE UPON OURSELVES – שלא לישא אשה ולהוליד בנים – NOT TO TAKE A WIFE AND FATHER CHILDREN, אבינו בלה – AND IT WOULD TRANSPIRE that OUR FOREFATHER ABRAHAM'S SEED, the Jewish people, WOULD EXPIRE ON ITS OWN, instead of being annihilated by the Romans.^[44] אלא הניח להם – HOWEVER, LET THE JEWS continue to marry and father children, since in any event they will not cease to do so, even if we were to prohibit it. מוטב שיהיו שוגגין – For it IS PREFERABLE THAT THEY BE UNINTENTIONAL [VIOLATORS], – ואל יהיו מזידין – AND NOT BE DELIBERATE [VIOLATORS].^[45]

הדרן עלך חזקת הבתים

WE SHALL RETURN TO YOU, CHEZKAS HABATIM

NOTES

sides of their heads, and to comb their hair in a certain manner. It was this hairstyle that was discontinued as an expression of mourning for the Temple.

37. *Psalms* 137:5-6.

38. Literally: burnt ashes. The adjective, מקלה, *burnt*, is added to indicate ashes from a fire in a stove, as opposed to the ashes of a burnt red cow (*Rashbam*).

39. Ashes placed on the head, at the highest point of the rejoicing bridegroom's body, is a symbolic fulfillment of [setting] Jerusalem above my highest joy.

40. *Isaiah* 61:3. The word פאר, *adornment*, can refer to tefillin (see *Targum to Ezekiel* 24:17, where the verse, פארך הכוש עליך, *bind your adornment upon you*, is translated: טוטפתך יהיון עלך, *your tefillin shall be upon you*; see also *Berachos* 11a).

Isaiah prophesied that in the Messianic era tefillin will be worn on the head, where ashes were once placed as a sign of mourning for Zion. It is thus evident that placing ashes where the head tefillin are usually worn constitutes a sign of mourning.

Head tefillin are positioned at the point where the top of an infant's head is soft – i.e. at the fontanel [the membrane-covered gap in an infant's skull] (*Eruvin* 95b; see *Rashi* there).

41. *Isaiah* 66:10, which states in its entirety: *Rejoice with Jerusalem and be glad with her, all who love her; rejoice for joy with her, all who mourn for her.*

42. I.e. the Romans executed not only one who circumcised his child, but

The literal translation of ליכנס לשבוע הבן is: to enter [a house or synagogue where] a circumcision [is being celebrated]. שבוע הבן literally means “the week of the son,” i.e. the circumcision that is performed at the end of seven full days following the birth of the son (*Rashbam*).

Some commentators explain that it was customary to celebrate the entire week following the birth of a child. These celebrations took place at the home of the parents. Hence, according to this understanding, the Gemara means that the Romans did not permit any Jew to enter such a house (see *Margolios HaYam to Sanhedrin* 32b).

43. The word ישוע is rendered by *Targum Onkelos* as פרק, *saving or redemption*; see, for example, *Exodus* 14:30. Accordingly, *Rashi* (*Bava Kamma* 80a) and *Aruch* translate שבוע הבן as *the redemption of the son* – that is, the ceremony during which the father redeems his firstborn son by giving redemption money to a Kohen, as prescribed in *Exodus* 13:13. The Romans would not permit any Jew to attend this ceremony and its accompanying feast (cf. *Rabbeinu Tam* *ibid.*).

44. I.e. it would be preferable not to father a son than to have a son and not circumcise him (*Rashbam*).

According to *Tosafos*, R' Yishmael was referring only to persons who already had children and had thereby fulfilled the Biblical obligation to procreate (*Genesis* 1:28). However, see *Iyun Yaakov*.

Ben Yehoyada explains that R' Yishmael did not actually intend for the Jewish people to disappear. Rather, he expected the Roman religious persecution to end one day (as, indeed, it did; see *Doros HaRishonim* IV, 706-12), and then the people could resume their normal lives.

הלכות תשעה באב סימן תקנ"א

תוס' ואם ארע מת בתשעה באב, (מב) אין אומרים צדוק הרין (תשב"ץ):

תקס לעשות זכר לחרבן, ובו ה' סעיפים:

א *משחרב בית המקדש תקנו חכמים שהיו באותו הדור * שאין בונים לעולם בנזן (ה) (א) מסיד ומכיר כבנין המלכים, [*] אלא (ב) טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשיר מקום אמה על אמה (ג) כנגד הפתח (ד) בלא סיד. ויהלוקה חצר מסידת ומכירת (פרוש, א כותא בבא בתרא פ' ב' ל' שון הרמב"ם בסוף הלכות הענין מכותא דאין מסידו וכו' ג' שם בבביתא

באר היטב

(ה) מסיד. ובהכ"ז שרי בכל ענון, וכן המנהג, מ"א: (ג) בלא סיד. ודלא כאותן העושים האמה שחר, דהוה ג"כ צויר, לבוש ושליה, ואותן התולין בגדי רקמה סביב הכתלים ישירו ג"כ אמה, וכן בקשוטי הנשים שמתקשטות במלואן עברי אדרבין וגם גורמים

שערי תשובה

ולאכל אח"כ, אכל בשאר הענין אין קפידא ויכולים לאכל מיר אחר עשית המצוה, מ"מ מלשון מהר"ל שהביא בא"ר שכתב שהתענו חצי היום ואחר כך סעדו משמע לכאורה כן שצריך להתענות עכ"פ עד תצות, ולפי המג"א יש להחמיר עד אחר מנחה, אך באמת ז"א, כמ"ש ביד"אפרים בשם הא"ר דט"ס בהג"א ותשב"ץ וצ"ל: אחר נא"ו שעות, ע"ש, והוא ברור, ומדברי

המג"א סימן תקסח שכתב דבעלי ברית מתרים לאכל מיר ולכן עכ"פ אין להחמיר רק עד אחר זמן מנחה גדולה, ולענון אם הסנדק והמהול רשאים גם כן, כבר כתבתי בס"ק שלפני זה שבשאלתי יעב"ץ דעתו לאסר לפי שב"י לא החליט זה רק כתב דרך אפשר, והמעיין בב"י יראה שאחר שהביא דברי התשב"ץ והג"א ובעלי ברית קרי להסנדק, כתב ע"ז: ומ"מ נראה דמהול לא גרע מסנדק נר, ונראה שהופס כן דרך ודאי, ומה שהיה מסתפק בתחלה הינו לפי שהיה סבור דמ"ש הגמ"י ומדרכי בעלי ברית הנונה על אביהן ולכן כתב על מהול וסנדק בדרך אפשר, אכל אחר שנתברר לו מהמדרכי דמ"ק והג"א דבעלי ברית הינו סנדק וכן מבאר בתשב"ץ שהוא היה אביהן ורחץ הוא ובעלי ברית כו' א"כ אין כאן ספק כלל על הסנדק וממילא דגם מהול מתיר דלא גרע מסנדק, והא דלא חשיב מהול ברחיצה אין זה רק דקדוק כלל, וגם י"ל שהוא בעצמו שהיה אביהן היה מהול דעקר המצוה בו כמ"ש בנ"י ובח"מ סימן שפכ, ולכן העקר כדברי המג"א כזה שכתב בשם הב"י שכלם בכלל, ואם מתרים לאכל קדם קיום המצוה צ"ע, ולכאורה ממה שכתבנו קדם המילה נראה דשור, ויש לדחות, דרחיצה שאני שיכנס למצוה בהדרגה ורחיצה צרך המצוה היא, אכל באכילה י"ל שיש להמתין עד אחר המילה ואין לאכל קדם רשקא בינתיים וא"ע איזה קלקלה שלא יוכלו לקיים המצוה היום כתקנה ובטל בחנם התענית, וכן משמע קצת מלשון הסוסקים, ולענון מילה שלא בזמנה עין באשלא אברהם מ"ש כזה בשם חשוכת פרי"ה ארץ והביאו ג"כ בר"י בקצרה, וכבר הארכתי בזה סימן תקנ"א והבאתי שם דברי המג"א סימן תקסח שכתב בשם החו"ט דגם שלא בזמנה מצוה דקביעו וקנא הוא שהרי אסור להניחו צדל, וכ"כ בסימן רמט לענון סעודה בע"ש, ע"ש, ובפרוש דברי המ"א כש"ס דערוכין עין ביד"אפרים, ועין בבאר יעקב מ"ש בזה, ועין בשו"ת מהר"ש הלוי סימן ב ובספר בני חיי מ"ש על דבריו בזה:

[*] אלא טח ביתו כו', ועין בא"ר שכתב דלפי מ"ש בסימן א בשם לקוטי מהר"ל דבית נקרא חדר, אפשר דהכא צריך להניח לכל חדר וחדר, ע"ש, אך בשאלתי יעב"ץ סימן קסט כתב בהאמה על אמה פ"א סגי לכל חדרי הבית א"ע"פ שיש לו חדרים רבים, וסמך לדבר מהזקוק בנכסי הגר, ע"ש, ומ"מ כשהוספתי לעצמי חדר נאה לשם מצוה סכה הנחתו כנגד הפתח איזה טפחים בלתי מסיד בסיד לכן כדרך שעושים לכתלים ע"ג הסיד שטחין אותו בו, ואפשר שאף בבונה בית מתיר סגי כשמניח מקום פנוי מבלי סיד לפי שמקומו נכר היטב וכמראה שכן פשט המנהג להקל בכך וכמ"ש לחרור זה.

משנה ברורה

באור הלכה

* שאין בונים לעולם וכו', ובית הכנסת ובית המדרש שרי בכל מלדבר בענון החרבן ולהתעורר באבלות, ונראה עוד, ענון הינו אף בסיד לחוד ובלא שיויר אמה על אמה [מ"א] דאם על ידי ההליכה לבית הקברות יהיה מכרח לילך

במגעלים, טוב יותר שלא ילך כלל: (מב) אין אומרים צדוק הדין, דאקרי מועד, ונכ"ל בריש הסימן:

- 1 **א** תקנו וכו', שכל דבר שמחה צריך לעשות ביה דבר זכר לחרבן הבית, וכמו שכתוב "אם לא אעלה את ירושלים
- 2 על ראש שמחתתי": (א) מסיד ומכיר. הם (ה) מיני ציור. (ג) ואפשר לומר, שדרך העולם שטחין בטיט ואחר כך
- 3 סדין בסיד, והמלכים עושין הכל בסיד, ולפי זה אפילו בסיד לבדו אסור, ומדקאמר שאין בונים לעולם בנזן וכו', משמע
- 4 דאפלו על ידי שיויר אמה על אמה אסור בזה. והנה המחבר העתיק לשון הרמב"ם, (ג) אכל דעת הטור, דאפלו סדין
- 5 בסיד ומצירין נמי מהני שיויר אמה על אמה, וכן המנהג: (ב) טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשיר וכו'. הינו, שאותו
- 6 אמה יהיה בלא סיד רק בטיט לבד. והיכא שמערב חול בסיד נמי שרי (ד) על ידי שיויר אמה על אמה. (ה) ויש מקלין
- 7 על ידי חול, דסבירא להו דהיכא דערב חול שוב לא מקרי בשם סיד. והנה בזמננו לא נהגו לשיר, (ו) ואפשר משום
- 8 דסומכין על הישמקליו ועל כל פנים תמוה, שהרי מלבנין הבתים בסיד לבד. ואפשר דדקא במיני סיד הנקרא גופ"ש
- 9 שהוא לכן ביותר אסור, מה שאין כן סיד שלנו, אך כל זה דחק, וצריך עיון על מה נוהגין החר. והיכא שהוא טח בטיט
- 10 לבד, (ו) לכלי עלמא אין צריך לשיר כלל: (ג) כנגד הפתח. הינו נכח הפתח, כדי שיראה מיד שיכנס בפתח. ויש
- 11 שמניחים פנוי למעלה מן הפתח בגבה ואינו נראה לנכנס, ואפשר כדי שיתראה תמיד לפני בעלי הבית היושב בפנים,
- 12 שעל הרב הוא יושב אצל הקיר אשר נכח פתח הבית [שע"ת]. ואותו השויר יהיה בלא סיד, ודלא כאותן העושים אמה
- 13 שחר, דהוה גס"כ ציור [לבוש]. ויש מקומות (ח) שעושין שחר וכותכין על זה זכר לחרבן. (ט) ואותן התולין בגדי

שער הציון

(ה) כסף משנה: (ט) שם, והעתיקו מהגן אברהם, והג"א גס"כ משמע דכן דעתו בבאור הרמב"ם: (ג) מגן אברהם והג"א ושי"א: (ד) ב"ח: (ה) מאמר מדרכי בשם הר"ן, עין שם שהגורסא אין צריך לשיר: (ו) נשמת אדם: (ז) ב"ח: (ח) אף דחיי אדם מחמיר גם בזה, מכל מקום נראה דאין למחות ביד המקלין, אחרי שהאל"ה נכה הביא בשם האגדה סמך להמקלין שעושין שחר המקום ההוא: (ט) אחרונים:

הלכות תשעה באב סימן תקס

צג באר הגולה

ד שם
וכפרוש המכונים שם
ה מימרא דרב יצחק
שם ומשנה סוטה
מ"ט

מצירתה. הרי זו (ג) [ג] בחזקתה ואין מחיבים אותו לקלף בפתלים: ב * וכן התקינו שהעורף שלחן (ה) לעשות (ד) סעודה לאורחים, (ו) מחסר ממנו מעט (ז) ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם. וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב, משירה מין ממיני התכשיט (ח) שנוהגת בהם כדי שלא יהיה תכשיט שלם. הוכשהחתן נושא אשה, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפלין. הגה ויש מקומות [*] שנהגו (ט) לשבר כוס בשעת חפה או לשום מפה שחרה או שאר דברי אכלות בראש החתן (כל בו). וכל אלו הדברים כדי לזכור את ירושלים. שגאמר 'אם (ה) אשכחך ירושלים וגו' אם לא אעלה את ירושלים על (ו) ראש שמחתי: ג * וכן גזרו (יא) שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם: הגה ויש אומרים, דוקא מי (ו) שרגיל בהם, כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר, (יב) או בבית המשתה (טו). ואסור

שערי תשובה

והקלתי בו עוד שלא להקפיד על מרת אמה דחמרא סגי וכמ"ש בשי"ע אפלו דבר מועט דיו, ע"ש: גם כתב דאפלו אינו בונה רק חדר א' רק שיהא ראוי לדירה כבוד צריך לשיר, ע"ש. ועין בפ"מ דמסתבר דאמה על אמה הינו מרבע ולא אריך וקטין, וע"ש מ"ש כנגד הפתח משכע נכח הפתח וכן משמע מהלבוש כדי שיראה בהקנסה כו' וקצת עושין סמוך לפתח כו'. ע"ש ובמשכבותיהב שכתב דאף דמלת נגד פרושו על הרוב מול ונכתב, מ"מ לפעמים פרושו נגד כו'. ולפענ"ד לשון מקרא לחור ולשון חממים לחור, וככל דוכתא כלשון הש"ס נגד הינו נכתב, ובפרט דמסתבר טעמא כדי שיראה מיד שנכנס בפתח. ויש מניחים פנוי למעלה מן הפתח כגבה וזו אינו נראה כלל לנכנס, ואפשר כדי שיתראה תמיד לפניו בעה"כ היושב בפנים שעל הרוב הוא יושב אצל הקיר אשר נכח פתח הבית, וצ"ע, אך בדורות אלו יצאו להקל והקלו וחזרו והקלו עד שכמעט נשכה מלב, ואין על מה להשען, וכן קמה דונים כיוצא בעו"ה יצאו מה שיצאו, ועין לעיל סימן תקנד סעיף יז בהג"ה. וצ"ע: [ג] בחזקתה. עבה"ט. ועין פ"מ שהקד כשמירות בבית עוברי כוכבים, אם מסיר בכל שנה לעצמו או חולה כגדו הקמה י"ל שצריך לשיר, ע"ש: [*] שנהגו לשבר כוס כו'. וכתב בא"ר שכתב כ"ש מ"ט שזהו הטעם

באר היטב

הרכה רעות מעכו"ם המתקנאים, עש"ה: (ג) בחזקתה. ואם ידוע שנעשה ביד ישראל באסור חוב לקלפו, מ"א: (ד) סעודה. אפלו בסעודת מצוה כמילה וחתנה, וכ"ש בשאר סעודות, ט"ז: (ה) אשכחך. ויש מקומות שאומר השמש הפסוק הזה והחתן אומר אחריו מלה כמלה, ט"ז: (ו) שרגיל. הב"ח ושל"ה הסכימו מ"מ לפעמים פרושו נגד כו'. ולפענ"ד לשון מקרא לחור ולשון חממים לחור, וככל דוכתא כלשון הש"ס נגד הינו נכתב, ובפרט דמסתבר טעמא כדי שיראה מיד שנכנס בפתח. ויש מניחים פנוי למעלה מן הפתח כגבה וזו אינו נראה כלל לנכנס, ואפשר כדי שיתראה תמיד לפניו בעה"כ היושב בפנים שעל הרוב הוא יושב אצל הקיר אשר נכח פתח הבית, וצ"ע, אך בדורות אלו יצאו להקל והקלו וחזרו והקלו עד שכמעט נשכה מלב, ואין על מה להשען, וכן קמה דונים כיוצא בעו"ה יצאו מה שיצאו, ועין לעיל סימן תקנד סעיף יז בהג"ה. וצ"ע: [ג] בחזקתה. עבה"ט. ועין פ"מ שהקד כשמירות בבית עוברי כוכבים, אם מסיר בכל שנה לעצמו או חולה כגדו הקמה י"ל שצריך לשיר, ע"ש: [*] שנהגו לשבר כוס כו'. וכתב בא"ר שכתב כ"ש מ"ט שזהו הטעם

באור הלכה

והקלתי בו עוד שלא להקפיד על מרת אמה דחמרא סגי וכמ"ש בשי"ע אפלו דבר מועט דיו, ע"ש: גם כתב דאפלו אינו בונה רק חדר א' רק שיהא ראוי לדירה כבוד צריך לשיר, ע"ש. ועין בפ"מ דמסתבר דאמה על אמה הינו מרבע ולא אריך וקטין, וע"ש מ"ש כנגד הפתח משכע נכח הפתח וכן משמע מהלבוש כדי שיראה בהקנסה כו' וקצת עושין סמוך לפתח כו'. ע"ש ובמשכבותיהב שכתב דאף דמלת נגד פרושו על הרוב מול ונכתב, מ"מ לפעמים פרושו נגד כו'. ולפענ"ד לשון מקרא לחור ולשון חממים לחור, וככל דוכתא כלשון הש"ס נגד הינו נכתב, ובפרט דמסתבר טעמא כדי שיראה מיד שנכנס בפתח. ויש מניחים פנוי למעלה מן הפתח כגבה וזו אינו נראה כלל לנכנס, ואפשר כדי שיתראה תמיד לפניו בעה"כ היושב בפנים שעל הרוב הוא יושב אצל הקיר אשר נכח פתח הבית, וצ"ע, אך בדורות אלו יצאו להקל והקלו וחזרו והקלו עד שכמעט נשכה מלב, ואין על מה להשען, וכן קמה דונים כיוצא בעו"ה יצאו מה שיצאו, ועין לעיל סימן תקנד סעיף יז בהג"ה. וצ"ע: [ג] בחזקתה. עבה"ט. ועין פ"מ שהקד כשמירות בבית עוברי כוכבים, אם מסיר בכל שנה לעצמו או חולה כגדו הקמה י"ל שצריך לשיר, ע"ש: [*] שנהגו לשבר כוס כו'. וכתב בא"ר שכתב כ"ש מ"ט שזהו הטעם

משנה ברורה

1 רקמה סביב כל הפתלים וישירו גס"כן אמה על אמה:
2 (ד) בחזקתה. דתלינו שנעשה ביד עכו"ם ולקחה ישראל ממנו. (ו) ואם ידוע שנעשה ביד ישראל באסור, חוב לקלף אמה על אמה. וכל זה כשהוא קניס, (יא) אכל כשנפל, אפלו אם ידוע שבפעם הראשון היה ביד עכו"ם, מכל מקום כשחזרו ובונה מחוב לשיר השעור: ב (ה) לעשות סעודה לאורחים. אפלו (יג) סעודת מצוה כמילה וחתנה, וכל שכן שאר סעודות. ועין במזרזקייע דבסעודת שבת יו"ט טוב (יג) לא יחסר שום דבר: (ו) מחסר ממנו מעט. כלומר, שאין נותן כל תבשילים הראויים לסעודה אלא מחסר מעט, (יד) אפלו כסא דהרסנא, די כוה [מ"א]: (ז) ומניח מקום פנוי. דאי לאו הכי (טו) לא יהיה נכד (טו) החסרון, אכל כשנייה פנוי ירגישו שהיה ראוי עוד תבשיל אלא שנחסר [ט"ז]. והנה הלבוש השמיט תנאי זה, (יז) אפשר דסבירא לה דמחסר מעט לבדה סגי: (ח) שנוהגת בהם. הינו, אם יש לה הרבה מיני תכשיטין לא תשים כלם עליה בכת אצת, רק בכל פעם תשיר אחת לזכר החרבן. ונשים המתקשטות במלוי (יח) גורמין לכד זה רעות רבות מאמות העולם המתקנאים בהם: 12 (ט) לשבר כוס בשעת חפה. וזו היא גס"כן (יט) הטעם של שבירת כלי בשעת פתיכת התנאים. ויראה לשבר תחת החפה כוס (כ) שלם, ואין בו משום כל תשחית' פיון שעושין פן לרמזמוסר למען יתנו לב: (י) ראש שמחתי. 14 אמרינו בשבת דף סב, דתענוג דאית בה שמחה אסור ודלית בה שמחה שרי [מ"א]: ג (יא) שלא לנגן בכלי שיר. 15 הינו, דבכלי אסור אפלו שלא על היין לדעה זו: (יב) או בבית המשתה. רוצה לומר, לפי שהוא על היין אסור 16 בזה, (כא) ואפלו למי שאינו רגיל בזה. ודע, דאפלו בפה (כג) אסור על היין לכלי עלמא. ועליכן יש למחות באותן 17 שיושבין (כג) לאכל סעודתן ובחורין עומדים ומנגנים, ובכל יום עושין פן, דזהו ודאי אסור גמור [פמ"ג]:

שער הציון

(י) מגן אברהם: (יא) ברימא: (יג) ט"ז ומזרזקייע, ואפלו בעטרות חתנים דהוא גס"כן מצוה החמירו: (יג) ואסורא נמי איכא אם מקומו נכד בשלחן שפנוי מקערה הראויה לתת שם, שאפלו בימי אבל אסור להראות שום דבר של פרהסנא, אכל בתכשיטי נשים צריך לשיר גם בשבת יו"ט טוב דלא מנכד השיור כלי האי [מו"ק]: (יד) גמרא: (טו) והטור דלא נקט 'מקום פנוי', או דסבירא לה דבמחסר מעט לבדה סגי, כמו שמתרץ האליה רבה לדעת הלבוש, או דסבירא לה כיון דמחסר כסא דהרסנא שהוא דבר הרגיל בימיהם לבוא לכל סעודה, ממילא ירגישו בזה [כן אנו מכרחים לתרץ דברי הט"ו, דהלא הטור הזכיר כסא דהרסנא, ע"ש]: (טו) הינו כשמשיר איזה דבר שאין דרכו לתן בכל סעודה, אכל אם שיר תבשיל אחד מה שרגילין במקום ההוא בסעודה, או נכד שחסר, רשאי אחר"כ לתן על השלחן ולסדר כל הקערות שיש לו בלי מקום פנוי [ט"ז]: (יז) אלהי רבה: (יח) אחרונים. וידוע מה שאמר יעקב לבניו 'למה תתראו' וכפרוש רש"י שם: (יט) אליה רבה: (כ) פרימגדים. ועין שם שבתנאים ראוי לקח קדרה שבוהה, ועין שם שהאריך בענינים אלו: (כא) אחרונים: (כג) גמרא: (כג) רוצה לומר, על היין, אמנם לפי מה שכתב במסכת גטין בהגהות רמ"א שבמדרכי בשם מ"י דדוקא במשתה בלא אכילה

הלכות תשעה באב סימן תקם

לשמעם מפני החרבן. (יג) ואפלו שיר בפה על היין אסורה, שנאמר בשיר לא ישתו יין. וכבר נהגו כל ישראל לומר (יד) דברי (ו) תשבחות או שיר של הודאות (טו) וזכרון חסדי הקדוש ברוך הוא על היין. הגה וכן לצרף מצוה, כגון בבית חתן וכלה, (טז) הכל שרי (תוספות וסמ"ג והגהות מיימוני): ד"ן וכן גזרו על עטרות חתנים שלא להניח כלל, וישלא יניח החתן בראשו שום כליל, שנאמר הסיר המצנפת והרים העטרה. וכן גזרו על עטרות הכלה (יז) אם היא של כסף^(א), (יח) אבל של (ט) גדיל מתר לכלה. ודוקא לחתן וכלה, (יט) לאכל בשאר כל אנשים ונשים לא גזרו: ה (כ) אסור לאדם שימלא פיו (ט) שחוק בעולם הזה:

זמא דמי עיקרא
גטין ד' ח משנה
סוטה מ"ט ט מהא
דבניא דמי בר דב
אשי גטין ז' משנה
ספ
כ נדמפיש רבי יוחנן
ובכריתא
ל רמב"ן בחנניה
הארם בשם ר"ח מהא
דגטין ז' מ' מיקרא
דרכי יוחנן משום
רשב"י ברכות ל"א

שערי תשובה

באר היטב

לסבא ראשונה דכל שאין שירות ותשבחות או לשמח חתן וכלה אף בפה אסור אפלו בשבחות יי"ט, ונשים המזמרות בפה בעת מלאכתן יש למחות להם, ואם אינן שומעין מוטב שיהיו שוגגין: (ו) תשבחות, דהיינו שירים שנתקנו על הסעודה כגון בשבת, אבל פיוטים אחרים^(*) אסור, וכתב ט"ז: בסעודות נהגו לשורר קדיש דהיינו יתגדל, וזהו ודאי חטא גדול, ולא התירו אלא זכרון חסדי ה', וכ"ש שיש עון גדול כמה שלוקחים ליצ"ן ועושים שחוק בפסוקים או כתבות קדושות, אשרי אנוש לא יעשה זאת, וע"ז אמרו בניד עשאוני ככור: (ח) גדיל, כתב הט"ז דמה שמכסין הכלה בהינומא של משי יש שם חוטי כסף או זהב, יש אסור לכסות הכלה: (ט) שחוק, ואפלו בשמחה של מצוה כגון בחתונה או פורים, ט"ז. ויבסי אליה רבה הניח כצ"ע:

שמשרין קרה בכחית התנאים, ועין במשכחות שהוא כדי להבדיל ולזכר שאין השמחה במלואה בזמן הזה, ועין באבן השהם סימן נא דיש לשבר תחת החפה כוס זכוכית וזקא, וכן בצנפת פצנת למחרי"ט כתב שהוא רמו, עין שם, ומקור הדברים מברכות פרק אין עומדין, בהלולא פיוטים אחרים^(*) אסור, וכתב ט"ז: בסעודות נהגו לשורר קדיש דהיינו יתגדל, וזהו ודאי חטא גדול, ולא התירו אלא זכרון חסדי ה', וכ"ש שיש עון גדול כמה שלוקחים ליצ"ן ועושים שחוק בפסוקים או כתבות קדושות, אשרי אנוש לא יעשה זאת, וע"ז אמרו בניד עשאוני ככור: (ח) גדיל, כתב הט"ז דמה שמכסין הכלה בהינומא של משי יש שם חוטי כסף או זהב, יש אסור לכסות הכלה: (ט) שחוק, ואפלו בשמחה של מצוה כגון בחתונה או פורים, ט"ז. ויבסי אליה רבה הניח כצ"ע:

משנה ברורה

בפסוקים או כתבות קדושות, וזהו עון פלילי [ט"ז]: (טז) הכל שרי, פרוש, בין בפה ובין בכלי ועל היין, רק שלא יהא בה גבול פה; ומכל מקום (כו) אין לשמח ביותר: ד (יז) אם היא של כסף, הוא הדין של מרגליות ואבנים טובות, יש לומר כל"שכן דאסור, ואימתי נקראת פלה? יש לומר, כל שבעת ימי המשחה בכתולה [וכ"כ יש"ש פ"ק דגטין דף ז], גם לילה שלפני החפה, ואם כן אותן המניחין בראש פלה תכשיטין בראש שקורין בינד"א וכדומה, צריך עיון [פמ"ג]: (יח) אבל של גדיל מתר לכלה, כדי שלא לנולה, ועין בבית יוסף דמסתפק לדעת הרמב"ם, אם היתה עקרה של גדיל וקבועים משבצות של כסף וזהב אם שרי, (כט) וכהיום אין משגיחין בזה העולם ומקלין בזה, וכתב האליה רבה דסומקין על דעת הרמב"ן דסובר דעקרו של גדיל שרי אף שיש בו כסף וזהב, והעושין הינומא מיוחדת לכלה, קרויין של כסף וזהב, אף שיכרף הכסף על משי יש לאסור, וצריך עיון [פמ"ג]: (יט) אבל בשאר וכו', שלא גזרו אלא בשעת שמחה: ה (כ) אסור למלאת פיו שחוק, שהשמחה יתרה משכח המצות, ועין בט"ז

(יג) ואפלו שיר בפה על היין אסור, וב"ח פסק דאפלו בלא יין גס"פ אסור, דאמרין בגמרא, דוקא זמרא של מושכי הספינות או מושכי הפקרים שרי, שאינו אלא לזרום במלאכתם, אבל דגדאי אסור שהוא לשחוק בעלמא, (כד) ועל"פן נשים המזמרות בפה (כה) בעת מלאכתן יש למחות להן, ואם אינן שומעות, מוטב שיהיו שוגגין, אכן בבית חרשת המעשה (כו) שיש שם גס"פ אנשים, ואלו מזמרות ואלו עונין אחריהן, הוא כאש כנערה ומצוה רבה לבטלם: (יד) דברי תשבחות, כתב בלקוטי מהרי"ל, שלא כדין הוא שמשוררין במשחה "אודף כי עניתני" וכי האי גונא לשמחת מרעות, כי אז התורה חוגרת שק ואמרת: עשאוני בניד כמין זמר [סנהדרין ק"א, ע"ש], אף בבית הכנסת לרגלים מצוה לומר, ועל"כן מסיק המגן אברהם דלא שרי בשבת לזמר אלא אותן שירים שנתקנו על הסעודה, אבל פיוטים אחרים אסור: (טו) וזכרון חסדי הקדוש ברוך הוא, ובאיזה סעודות נוהגים לשורר קדיש דהיינו יתגדל, וזהו ודאי חטא גדול, ולא התירו אלא זכרון חסדי השם, וכל שכן כמה שלוקחין על הסעודה ליצ"ן אחד ועושה שחוק

שער הציון

הוא דאסור שכן דרך עכו"ם אכל במשחה של אכילה מתר, אפשר דאין למחות גם אף על"גב דרגילי בזה: (כד) אחרונים: (כה) ואם מזמרות כדי לישן התינוק שפיר דמי, וגם הלא מדברי שלחן ערוך משמע דאינו אסור בפה אלא על היין, הלכך אין לדקדק כל"כ [אכן אם יש אנשים אחרים בבית יש לזהר משום קול באשה ערוה], ומיהו כבר הזהיר הש"ה ושאר ספריו מוסר שלא לומר שירי עגבים לתנוק, שזה מוליד לתינוק טבע רע, ובלאו הכי נמי איכא אסורא בשירי עגבים ודברי נבלות, דקא מגרי יצר הרע כנפשה, ושומר נפשו ירחק מזה וזהיר לבני ביתו על זה [נאמר מדרבין]: (טו) סוטה מ"ח: (כו) מגן אברהם: (כח) ועין בט"ז שמתרץ קצת מנהגיהם, שלא אסור חז"ל אלא אם נעשית חחלה לשם הכלה, מה שאין כן מנהגינו שלוקחין מכלי קדש בבית הכנסת ומכסים בו הכלה; ואין להקשות האין מתר להשתמש בכלי קדש? יש לומר דגם זה מצוה גדולה של הכנסת כלה, וצריך עיון, עד כאן לשון הט"ז, ועין סימן קנר סעיף י ובמשנה ברורה שם סעיף קטן מב, שם משמע כל"מין שלא התנו בהדוא אין להקל בזה, ולכן לא העתקתי צעה זו בפנים:

(* עין בפרוש המשניות להרמב"ם לאבות פרק א בחלקי הדבור מה שכתב שם בזה, המגיה.

(א) ואף דרבי יוחנן וכן בברייתא פירשו של זהב, כתב הרמב"ן דזהב לאו דוקא (עין טור ובית יוסף).

הלכות תענית סימן תקסא תקסב

רשאי (טו) לשללן למללן ללקטן ולתפרן כמין (טז) סלמות: ה [*] (יז) הנה הולך וכא (ח) לירושלים הולך וכא, תוך שלשים יום אינו קורע קרע אחר, ואם לאחר שלשים יום חוזר וקורע (והוא הדין בערי יהודה ובמקדש):

ח ירושלמי בפרק ט
הכנסת והביאו
הרא"ש בפרק ג
המערב קטן וכן כתב
הרמב"ם

הלכות תענית

תקסב דין קבלת התענית, ובו י"ג סעיפים:

א (א) אכל תענית שלא שקעה עליו חמה, דהינו שלא השלימו יעד צאת הכוכבים (דהינו שיצאו ב) ג' כוכבים (ב) (ג) בינונים או שהלכנה זורחת בכח ותאיר על הארץ) והגהות אשירי פ"ק דתענית והגהות מיימוני פ"א (ד) אינו תענית, (ה) ואם דעתו לאכול קדם לכן אינו מתפלל 'עננו': הגה מיהו, נוהגין להתפלל 'עננו' (ו) אף-על-פי שאין (ז) משלימין עד צאת הכוכבים.

א מימא רב תפא
תענית יזכ ב הרא"ש
ס

באר היטב

שערי תשובה

(ה) לירושלים. ג"ל דהרואה ירושלים תוך שלשים יום אעפ"י שלא קרע כגון שדר בתוכו א"צ לקרע על ערי יהודה: ומי שנולד בירושלים אפלו הגדיל א"צ לקרע, דבקטנותו פטור וכשהגדיל א"צ לקרע דהא ראה אותן תוך ל' יום, מ"א:
(ב) בינונים. אכל [גדולים] לא מהני, ועסי ר"י ס"ק א. [אמר המגיה: אע"פ שבספרי ישנים נכתב 'קטנים' הוא טעות במ"א, עין סימן רלה]: (ג) משלימין. הינו אם פרש בשעת

שקמב: נהגו העולם שלא לקרע על חפרון חוב"ב, שמעתי בשם גדולים לפי שתכרון מערי מקלט שנתנו ולא מערי יהודה מקרא, וכתב בגליון כ"ר ברתה הרב הגדול בדורו מוהר"ר אברהם יצחקי ז"ל שדברים תלושים הם, עכ"ל, ואף אלא אמין דאין לסמך ע"ז, עכ"ל: [*] הנה הולך כו', וכתב הרמב"ם סימן תרמו: תוך בירושלים יעברו עליו ל' יום שלא דאה בהמ"ק תוך לקרע, אך לא והירו כוה, ע"ש, והבר"י כתב ג"כ שלא נהגו כך, ועין ברוב"ו סימן תרצא שכתב שמתר להתקרב אל פתחי בהמ"ק ולקנס לעלויות אשר סביב בהמ"ק, ועין בס' דר"הקדש למת"א ז"ל:
(ה) בינונים. עבה"ט, ועין בר"י שמשב ע"פ מ"ש הש"ך ביו"ד סימן רסב ס"ק ט, ועין סימן רלה בש"ח ס"ק א מ"ש כוה:

משנה ברורה

לא מהני, דהם נראין אף ביום, והנה בסימן רצג לענין מוצאי-שבת פסק השלחן-ערוך דאין לעשות מלאכה עד שיצאו ג' כוכבים קטנים ורצופים, והוא משום חמרא דשבת, והוא הדין לענין מוצאי יום-הכפורים, אכל בענינו סגי כבינונים ואפלו מפורים [אחרונים]: (ד) אינו תענית. הן לענין שלא יצא כזה ידי חיוב תעניתו והן לענין שאינו מתפלל 'עננו': (ה) ואם דעתו לאכול כו'. כגון שהתנה בשעת קבלתו שלא להשלים התענית: (ו) אף-על-פי שאין משלימין. הינו (ד) אם פרש בשעת קבלה שלא להשלים, אפלו התענה רק עד מנחה גדולה מתפלל 'עננו', אכל אם קבל תענית סתם, צריך להשלים עד צאת

פרש, תפירה מישרת: (טו) לשללן. למחר [כפתור ופרח פ"ז]: (טז) סלמות. תפירות שאינן מישרות:
ה (יז) הנה הולך וכא וכו'. והרואה ירושלים תוך שלשים יום, אף-על-פי שלא קרע, כגון שדר בתוכו, (ח) אין צריך לקרע על ערי יהודה, (ט) אם לא שיצא משם וכא לערי יהודה לאחר שלשים, (י) ומי שנולד בירושלים, אפלו הגדיל אין צריך לקרע, דבקטנותו פטור, וכשהגדיל אין צריך לקרע, דהא ראה אותן תוך שלשים יום:
א (א) כל תענית וכו'. הינו, בין (ב) הארבע צומות (ג) או איזה תענית יחיד: (ב) ג' כוכבים. דשנים עדין הוי בין-השמשות: (ג) בינונים. אכל (ג) גדולים

שער הציון

(ח) מגן-אברהם: (ט) פרי-מגדים: (י) מגן-אברהם: (א) דהנה תענית של חשעה באב שמפסיקין בו מבעוד יום או תעניות-צבור שבארץ ישראל המבארין בסימן תקעה סעיף ג, פשיטא דאסור עד צאת-הכוכבים ממש, כדאמרין בפסחים דף ג' עמוד ב דספק שלהן אסור, אלא אף שארי תעניות דמקלינן בהו לאכל בלילה שלפניהם מדינא דגמרא, משמע דבין-השמשות שלהן מתר, מכל מקום מחמירין להמתין עד צאת-הכוכבים, דאין אנו בקיאין בזמן בין-השמשות, ובפרט לפי המבאר בשבת דף לד דמספק מחמירין להלכה כרבי יוסי, ולדידה מחחיל בין-השמשות סמוך לצאת-הכוכבים ממש [לערך חצי מינוט], עין ברא"ש פרק כמה מרליקין], וקדם לכן הוי יום, כוונתו אין להקל קדם צאת-הכוכבים [הג"ר"א בסימן רסא, וכן כתב הקרבן-נתנאל דתרי קלי לא מקלינן, לומר דספק בין-השמשות מתר והלכה כרבי יהודה דמחחיל בין-השמשות חכף אחר שקיעה], ובהגהות-מימוני מביא שני טעמים: אחד מצד דאין אנו בקיאין בזמן בין-השמשות וכו', ועוד מצד דומר, דבאפוקי יומא, מדינא יש להתמיר עד צאת-הכוכבים, דלא נפיק היום מחזקתו, אלא שזה אינו דבר ברור, דהרא"ש בשם רבנו יונה וכן בחדושי הרשב"א בשבת לא מחמירין כוה, עין בבאור הג"ר"א, וכן מצד דבספר בית-מאיר בסימן שמב, עין שם, דאין לחלק בין עיולי יומא לאפוקי יומא: (ג) הינו שקבל עליו להתענות איזה יום, ואם קבל עליו להתענות לילה ויום, אף דבאפוקי יומא צריך להמתין עד צאת-הכוכבים וכו', אכל בעת כניסת היום מתר מדינא לאכל בין-השמשות [אם לא שקבל עליו להתנהג בו ככל חמור תענית-צבור המבאר לקמן בסימן תקעה סעיף ג] עד סמוך לצאת-הכוכבים, דרק בחשעה באב מחמירין בספקא שלו אף בעיולי כמבאר בגמרא, ומכל מקום טוב שלא לקנס לבית-הספק ונפסיק מבעוד יום [מ"א]: (ג) מגן-אברהם. ועין פרי-מגדים וכוהר-שלום וכוהירות-שמשון שכן צריך לומר כמגן-אברהם: (ד) מגן-אברהם: